

Sene 3

Nisan 1929

No 8-32

HUKUKİ BİLGİLER MECMUASI

Her ayın on beşinde neşrolunur

Türk vatandaşlığı hukuku

(geçen nushamızdan mabul)

Yazan: Avukat OSMAN NURİ

Kanunumuzun beşinci maddesinde Türk vatandaşlığını talep edecek şahsın reşit olması şartı vardır.

Rüşt ahkâmı şahsiyeden olduğu ve Lozanda kabul ettiğimiz esaslara göre ahkâmı şahsiyede ecnebiler kanunu millilerine tâbi bulunduğu cihetle bu maddede bahsedilen « rüşt » ü tayin edecek olan kanun Türk tabiiyetine girecek şahsın mensup olduğu devletin kanunudur. Bu cihet maddeyi kanuniyede sarîh olarak beyan edilmiştir.

Kocalı bir kadının Türk vatandaşlık sıfatını iktisab etmesi için zevcinden müsaade istihsal etmesi lâzım gelip gelmeyeceğini tayin edecek olan kanun, bu meselenin ahkâmı şahsiyeye taallûkuna mebni, noktayı nazarımıza göre, o şahsın mensup olduğu devletin kanunudur. İsviçre ve Türk kanunu medenilerinde zevcenin tebdili tâbiyet için zevcin müsaadesini istihsale mecbur olduğunu gösteren bir madde yoktur. Fransızlar esasen ecnebilerin fransa tâbiyetini iktisap için haiz olmalarına lûzum gösterdikleri rüştü tayin edecek olan kanunun, bizim ahkâmı mevzuamıza muhalif olarak, Fransız kanunu olduğunu kabul etmişler ve fransız mahkemeleri zatüzzevce bir kadının tebdili tabiiyetinde zevcin muvafakatının istihsalini ve zevce muvafakat etmediği halde zevcenin mahkemeye müracaatla hüküm istihsal etmesini içtihaden tesis eylemişlerdir. (1)

Zevcenin tebdili tâbiyet etmesine zevcin muvafakatını ve aralarında ihtilaf vukuunda mahkemenin bir kararını istemek ahenk ve vahdeti aile itibariyle güzel neticeler vereceğinden Türk tâbiyetine girmek isteyen ve zevci ecnebi bulunan bir kadından kanunu millisine

(1) Kanun mecmuasının 1894, 1902, 1903 senelerinin 120, 621, 865 inci sahifelerindeki mukarrerat

göre tanzim olunmuş bir vesika aramak bizim için de ihtiyarı faideli bir usûldür.

Türk vatandaşlığı sıfatını iktisap için kanunun tayin etmiş olduğu beş sene ikamet şartından yine kanunun tayin eylediği bazı eşhas tamamen veya kısmen istisna edilmişlerdir. Bunların birincisi, yeni kanunumuzun altıncı maddesi mucibince istisnaî müsaadeye layık görülmekle icra vekilleri hey'eti kararıyle fevkalâde olarak vatandaşlığa kabul olunanlardır.

İstisnaî müsaadeye lâayık olanların tayinini kanun tamamen icra vekilleri hey'etinin taktirine bırakmıştır.

Fransanın yeni tâbiyet kanununa nazaran : Fransaya mühim hizmetlerde hulanaların, Fransaya mümtaz bir ilim ve marifet getirenlerin, (bir hukuk âliminin, büyük bir tabibin hâli gibi) Fransaya faideli bir sanat ve yahut ihtiraat ithal edenlerin, Fransada sınaî, zıraî ve bu misillu diğer müessiseler te'sis eyleyenlerin, Fransanın ve yahut müttetiklerinin ordularında hizmet edenlerin, Fransa darülfünunlarından diploma alanların Fransız tâbiyetini iktisap için Fransada bir sene ikametleri kâfidir.

Kanunumuz müsaadeyi istisnaiyeye mazhar olacakları tadat etmiş olsaydı, Türk vatandaşlığı sıfatının iktisabını daha ziyade teshil ve muttarit tatbikatın teessüsünü temin etmiş olurdu.

Hükûmetin müsaadesiyle ecnebi bir devlet tâbiyetine girenler, yeni kanunun on dördüncü maddesine nazaran, tekrar Türk vatandaşlığını iktisap için Türkiyede ikamet şartına mecbur değildirler. İcra vekilleri hey'etinin müsaadesi kâfidir.

Hükûmetin müsaadesiyle ecnebi tâbiyetine girenlerin ve yahut kanunun 9, 10, ve 11 inci maddelerine tevfikân vatandaşlıktan ıskat edilenlerin evlatları Türk vatandaşlığını iktisap etmek isterlerse Türkiyede bir müddet ikamete mecbur olmaksızın icra vekilleri hey'etinin kararile Türk vatandaşlığına kabul olunurlar.

Türk vatandaşlığını iktisap, kanunun tayin ettiği kadar Türkiyede ikamet etmiş olanlar için dahi bir hak olmayup sırf bir lütûf ve

müsaade olduğundan Türk vatandaşlığını iktisap için vuku bulan müracaatları kabul edilmemiş olanların hiç bir yere hakkı müracaat ve şikâyetleri yoktur.

Fransa şurayı devletinin 7 Ağustos 1907, 21 temmuz 1922 tarihli kararlarında hükümetin bu hakkı tabiisi tamamen gösterilmiştir.

Fransada bir ecnebi, hükümetin kararnamesiyle Fransa tâbiyetine alınır. Ve bu kararname resmî gazeteye dercolunur. Her ne kadar Fransa kanunu bu bapta sakit isede resmî gazeteye derc keyfiyeti, Fransadaki içtihadata nazaran, muhafazası lâzım bir esastır.

Yeni kanunumuz, bir şahsın vatandaşlığa kabulü hakkındaki İcra vekilleri kararının devlet riyaseti makamı âlisinin tastikine iktiran ve resmî gazete ile neşri lüzumlârından bahsetmiyorsa da bir şahsa Türk vatandaşlığının tevcihi, hükümetin en mühim bir kararı olduğu ve bu ehemmiyetine binaen bir şahsa tâbiyetin tevcihi, Belçika, Felemenk, Romanya, Danimarka gibi bir takım memleketlerde ancak kuvvei teşriyenin kararıyle mümkün bulunduğu cihetle Türk vatandaşlığının iktisabı hakkındaki mukarreratın tastikî âliye iktiranı meşruttur.

Bu kararın resmî gazete ile neşri keyfiyetine gelince: Bu bapta kanunlarımızda, hususiyle çok güzel ve mufassal ahkâmı cami olan kanun, nizam ve kararların neşri hakkındaki 1322 Numaralı 28 Mayıs 1928 tarihli kanunda bir sarahat yoksada bir şahsın Türk vatandaşlığına alınması onun ahvali şahsiyesi ile menfaattar olanları alakadar kılacağı gibi aralarına yeni bir vatandaş girmek itibariyle bütün Türk vatandaşlarındaki alakadar edeceğinden kararın resmî gazete ile neşri zaruridir. Bu neşir keyfiyeti ehemmiyeti mahsusayı haiz olup Türk vatandaşlığına kabulün netayic ve tesirâtı gazete ile neşir tarihinden itibaren başlar.

Türk vatandaşlığına kabulün netice ve tesirleri

Yukarıda Türk vatandaşlığına kabûl keyfiyetinin resmî gazeteye derc ile tamam olacağını söylemiştik, Resmî gazete ile hadiseyi ilân tarihinden itibaren Türk vatandaşlığını iktisabın neticeleri tezahür ve tahakkuk eyler.

Gerek usulu mahsusasına tevfikân, gerek fevkalâde surette Türk vatandaşlığını iktisap edenler asıl Türk vatandaşlarının haiz oldukları hukuku haiz ve aynı vezaifle mükellefdirler. Bazı memleketlerde vatandaşlığa yeni kabul olunanların yerliler gibi haizi hukuk olmaları muvafık görülmeyerek bunlar için bir tecrübe devresi (Stage de civisme) kabûl edilmiştir. Ezcümle Fransada son kanun ile telsik edilen ecnebilere hukuku medeniye ve intihap edebilmek gibi hukuku siyasiye bahş edilmiş isede telsik olunan ecnebinin telsik tarihinden itibaren on sene zarfında mebusluğa, âyanlığa, meclisi beledi, ziraat, ticaret odası azalıklarına, ticaret mahkemesi reisliğine hülâsa intihable tevcih edilecek bir vazifeye geçmeleri caiz görülmemiştir.

Yeni kanunumuzun ilk layihasında: « Türk vatandaşlığına kabul edilen ecnebilerin telsiklerine tesadûf eden devrei intihabiye ile anı tâkip eden devrei intihabiyede Büyük millet meclisine aza intihap edilmeyeceklerine » dair olan fıkra Adliye encümenince kaldırılmıştır.

Kanun; yeni Türk vatandaşlarını eyice seçmek, bu sıfatı taşımağa lââyık olmayanları camiası içine almamak, ve aldıktan sonrada, Türkiyenin yüksek menfaatlarını ihlâl edenleri vatandaşlıktan çıkarmak salâhiyetlerini hükûmete vermiş olduğundan vatandaşlığa kabul olunanları, asıl vatandaşlar gibi bilûmum hukuku medeniye ve siyasiyeden istifade ettirmek elbette daha doğrudur.

Türk vatandaşlığına kabûl edilen ecnebi erkeğin ve dul bir ecnebi kadınının küçük çocukları kanunumuzun beşinci maddesi mucibince babalarına tebean Türk oluyorlar. Fakat Türk vatandaşlığına kabûl edilen ecnebi erkeğin zevcesi ve reşit olan çocukların, yine ecnebi kalup bunların Türk olmaları, kanunumuz bunlar için müstesna ve müsait ahkâmı havi olmadığından, ikamet şartına riayet ederek ayrıca vatandaşlık sıfatını talep etmelerine mütevakkıftır.

Fransanın yeni kanununa nazaran Fransa tâbiyyetini iktisap etmiş olan zevç ve pederlerin zevce ve çocukları koca ve babalarının tâbiyyetine girmek için ikamet şartına tâbi olmaksızın Fransa tâbiyyetini iktisap edebilirler.

Kanunumuzun aynı müsait ahkâmı havi olmasından faide husulü melhuz idi. Mamafih Türk vatandaşlığının fevkalâde olarak tevcihi hususunda hükûmetin haiz olduğu selâhiyet Türk tâbiyetine geçen zevç ve babaların zevce ve çocuklarında indeliktiza derhal Türk tâbiyetine almak imkânınıda temin etmektedir.

Türk vatandaşlığına kabul edilenlerin vezaifi

1 — Askerlik olup 21 haziran 1927 tarihli ve 1111 numaralı kanuna nazaran Türk vatandaşlığına giren ecnebilerin askerlik mükellefiyeti muhacırın mükellefiyetinin aynıdır. Mezkûr kanunun ikinci maddesi mucibince Türk vatandaşlığına girenlerin askerlik çağlarının başlangıcı vatandaşlığa girdikleri sene nüfus kütüklerine geçen yaşlarına ve bu esasa göre hesap olunur.

Girdikleri senenin kânunu sanisinde henüz yirmi iki yaşını bitirmemiş olanlar muvazzaf hizmeti yapmağa mecbur olur. Fakat işbu hizmetleri iki sene müddetle te'hir olunur. Daha büyük yaşta bulunanlar kendi yaştlarının bulunduğu sınıfa geçerler.

2 — Türk vatandaşlığını iktisap edenlerden, Türk vatanına sadakat beklenir. Sırf şahsî menfaatların tatmini ve yahut Türk vatanında casusluk icrası için Türk vatandaşlığının iktisabına müsaade olunamaz.

Bir memlekette vatandaşlık sıfatını iktisap edenlerin memleketin huzur ve emniyetlerini ihlâl etmelerine karşı ceza kanunlarında umumî için mevcut olan ahkâmdan başka ahkâm yoktur. Fakat umumî harpte çok acı misaller ahkâmı umumiyei cezaiyenin gayri kâfi olduğunu gösterdi. Bir devletin tâbiyetini iktisap etmiş olanların o devlete ihanet ettikleri çok görüldü. Fransızlar bu gibilerin Fransız tâbiyetinden ıskat edilmeleri için 7 Nisan 1915 ve 18 Haziran 1917 tarihli kanunları vazettiler.

Yeni kanunumuzun on birinci maddesi de Türk vatandaşlığını iktisap eden sabık ecnebilerin cümhuriyetin dahili ve harici emniyetine mugayir efalet tasaddi ettikleri veya askerlik mükellefiyetlerini ifa

eylemedikleri hâlde Türk vatandaşlığından ıskat edilebilecekleri esaslarını pek musip olarak vazeylemiştir.

Türk vatandaşlığı sıfatının evlenme ile iktisabı

Evlenmenin, Türk vatandaşlığı sıfatına icra edeceği te'sir hakkında eski tabiiyet kanunumuzda sarîh bir kayd yoktu. Ecnebi erkeklerle izdivaç eden « Osmanlı » kadınlarının ecnebi olacakları eski kanunun yedinci maddesinden delâleten istinbat edilmekte idi. Delâleten istinbat edilen bu hüküm müruru zamanla bir kaidei katiye şekline girmiş ve bu kaidenin tatbikatından olmak üzere « Osmanlı » ile izdivaç eden ecnebi kadınları Osmanlı addedileceği neticesi çıkarılmıştır. (29 Mayıs 1306 tarihli tezkereî samîye).

Ecnebiye varan « Osmanlı » kadının ecnebi olacağı mülga kanunun yedinci maddesinden istidlâl edilmekte olmasına mukabil « Osmanlı » ile izdivaç eden ecnebi kadının « Osmanlı » olacağı eski kanunda sarîh olarak gösterilmemiş ve Fransanın 27 Haziran 1919 tarihli kanunun on dokuzuncu maddesinde bir Fransız kadının ecnebiyle izdivacı üzerine zevcinin tâbiyetine girmesi için zevcinin mensup olduğu devlet kanununun kadını zevcin tâbiyetine alması ve almadığı halde kadının Fransız tâbiyetini muhafaza edeceği meşrut ve münderic olduğundan Fransız mahkemeleri Osmanlılarla evlenen Fransız kadınlarının, eski tâbiyet kanunumuz bu kadınların « Osmanlı » olacaklarını sarahaten beyan etmiş olduğundan - Fransız tabiiyetini muhafaza ettiklerine karar vermişlerdir (1).

İtalyan mahkemeleride Osmanlılarla izdivaç eden İtalyan kadınları için aynı ictihatta bulunuyorlardı.

Yeni kanunumuz, Türklerle evlenen ecnebi kadınların Türk vatandaşı olacaklarını sarîh olarak beyan ettiğinden bir Türke varan ecnebi kadının Türklüğü artık mucibi ihtilaf olamaz.

Kanunumuzun bu sarîh ve katî hükmü bir çok cihetlerden faidelidir; zevç ve zevcenin muhtelif tâbiyetlerde bulunmaları, şahsi münasebetlerini ve menafiîyi aileyi pek ziyade müteessir edebilir. Ahvali şahsiye ve ehliyet mes'elesinde zevce ve zevcenin kanunu millîleri hâkim olacağından her biri başka birer tâbiyeti haiz olursa hangisinin kanunu millîsi tatbik edilecektir.

(1) Bu kararlar kanun mecmuasının 1892, 1893, 1895 senelerinin 424, 1067, 618 inci sahifelerine geçmiştir.

Zevcenin, zevcin tâbiyetini iktisap etmesi, bunların izdivac ile bir vücut teşkil etmiş olmalarının zarurî bir neticesidir. İzdivac, iki şahsın, iki hayatın birleşmesi olduğu için bu birleşmenin en ziyade tabiiyet mes'lesinde tecellisi tabiidir.

Kadın, zevcinin tâbiyetini almakta siyasi menfaatlar da vardır. Zira çocuklar daha ziyade validelerinin te'siri altında kalacaklarından bunların vatana lâkayt kalmaları, ilk fırsatta vatan rabitasını kat'a kalkmaları çok melhuzdur.

Fransanın yeni kanunu bir Fransız ile izdivac eden ecnebi kadının Fransız olacağı esasını vazetmekle beraber kadının asıl tabiiyetini zayi eylemesi için nikâh zamanında bu bapta sarîh beyanatta bulunması lüzumunda beyan eylemiştir. Fakat kadın bu hususta hiç bir şey söylemeyerek sükût etmiş ise mensup olduğu devletin kanunu kadının ecnebi ile izdivacı üzerine tabiiyetinden çıkmasına müsaîd olduğu taktirde kadın izdivaç ettiği Fransız tâbiyetine geçer. Binaanaleyh bir Fransız ile izdivac eden ecnebi kadını ecnebiliğini muhafaza edeceğini sarahaten beyan etmiş ise Fransız usulüne göre izdivac ile zevcinin tâbiyetine girmez. Bizim yeni kanunumuzun bu mes'ledeki mesleki çok katidir. On üçüncü maddede «Türklerle evlenen ecnebi kadınlar Türk vatandaşı olurlar» hükmü sarîhi vardır. kanunumuzun bu kati sarahatine nazaran Türk ile evlenen bir kadın tâbiyeti asliyesini muhafaza edeceğini beyan dahi etmiş olsa bunun bir hükmü yoktur. Hatta kadının mensup olduğu devletin tabiiyet kanunu, izdivac ile kendisinin ecnebi olmasına müsait bulunmasa bile (1) Türk ile izdivac eden ecnebi kadını kanunumuzun emrine tevfikân Türk olur. Kadının Türk ile izdivac ettiği halde dahi aslen mensup olduğu kanun mucibince ecnebiliğini muhafaza etmesi ve kanunumuza nazaran Türk ile izdivac üzerine Türk olması, iki tabiiyette olması neticesini tevlit edebilir; Fakat her devlet, kanunlarını istediği esaslara göre tanzim etmek hakkını haiz olduğundan bu neticeden iltiraz mümkün değildir.

(1) Birezilya, Şili ve Arjantin devletlerinin kanunlarında ecnebilerle izdivac eden Birezilyalı, Şilili, Arjantinli kadınlarının tabiiyetlerini muhafaza edecekleri ve bilmukabele bu memleketlerin erkekleriyle izdivaç eden ecnebi kadınların da asıl tâbiyetlerinden çıkmayacakları zikr edilmiştir.

O. N.